

בעזהש"ת

קונמרם
לב שומע

לחג השבועות

סיון תשע"א
לונדון יצ"ו

הלכות שבועות

שנלמד ע"י הרה"ג ר' שמעיה לעזר שלום"א

דומ"ץ וראה"כ דקהל יטב לב דסאטמאר

ובסופו

דברי אגדה לחג השבועות

יו"ל ע"י תלמידיו ושומעי לקחו

סיון תשע"א, לונדון יצ"ו

~ הלכות לחג שבועות ~

(א) בליל א' דשבועות אין לקדש עד שיהי' לילה ודאי (זמן צאת הכוכבים)*, וי"א להקפיד גם על תפלת ערבית שלא להתפלל עד הלילה^ה, ולבתחילה יש להקפיד ע"ז גם בנשים

(א) מקורו הוא מדברי השל"ק (מס' שבועות פ' נר מצוה), וקבלתי ממורי הגאון מהר"ש ז"ל מלובלין שקיבל איש מפי איש מפי הגאון רבינו יעקב פולק ז"ל שלא לעשות קידוש ולאכול בליל באשון של חג שבועות עד צאת הכוכבים, והטעם מפני שבספירה כתיב שבע שבתות תמימות תהיינה וא"כ כשמקדש בעוד יום מחסר אותו המקצת ממ"ט ימי הספירה שהרי חג שבועות הוא לאחר ספירה וכשיש הספירה אינו שבועות, וכשמקדש אם כן מקבל על עצמו החג ומחסר אותו המקצת מימי הספירה ונמצא שאינן תמימות עכ"ל. ועי' בשו"ע ר"ר שכ' דאין הכוונה שע"ז יש כאן חסרון בתמימות, רק הרי זה כמו שחסרו מעט ע"ש, ועי' בשל"ק (שם) בסוף דבריו ג"כ משמע קצת כדברי השו"ע ר"ר. וע"ע בהעמק דבר עה"פ, וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש (ויקרא כ"ג כ"א), שכ' דהכתוב בא ללמדנו שלא לעשות מקרא קודש אלא בלילה ולא מבעוד יום, ומכאן נהגו ישראל שלא להתפלל בעצרת מבעו"י, ולא כמש"כ המג"א הטעם משום דכתיב תמימות, דא"כ בכל לילה שבין פסח לעצרת נמי, ותו דתמימות בשבועות כתיב ואין מונין שעות אלא לימים, ועכ"ח דרק ממעט דכ' בעצם היום הזה הוא ע"ש, וע"ע במשך חכמה (שם) מש"כ בזה.

ובס' יוסף אומץ הביא דברי השל"ה וכו', אכן באמת לא ראיתי רבנן קשישי בעלי מעשה אשר בארצינו ארץ אשכנז דעבדי הכי, ובפרט אותם המרדקרים העומדים בבית ה' בלילות שעומדים כל הלילה על עומדם ללמוד כל הלילה כמו שכתוב בס' זוהר וכו' והלילות בהם קצרים עד מאוד בעת ההוא, ואם יתמהמהו בקידוש והתחלת אכילה עד צאת הכוכבים וגם באכילה ישהו קצת זמן מה ליתן מקום לשמחת חג הקדוש וכו', בזה תצא קרוב לחצי הלילה ומתי יעשו לביתם הנצחי, לכן ג"ל רחמנא לבא בעי וא' המרבה וא' הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים, ומותר לעשות קידוש ביה"ש וכו' ע"ש.

(ב) טו"ז (ס' תצ"ד סק"א), וכן מוכרח לטעמו של הנצי"ב שהובא לעיל, אמנם בדברי השל"ה מבואר להדיא דשרי להתפלל לפני הלילה ע"ש, וכן הוא דעת המג"א. ועי' בנן רוח (פ' אמור), שהביא מהגרא"מ הורוויץ, לפרש הפסוק וקראתם בעצם היום הזה, וז"ל עפ"מ ש"כ הפוסקים שלא לקדש בחג השבועות בעוד יום משום דבעינן שבע שבתות תמימות ע"ש, אמנם תפלת ערבית אפ' להתפלל גם לפני הלילה כדעת המג"א, וע"כ אמר הכתוב וקראתם היינו קריאה דקידוש שיהי' בעצם היום ולא בתוס' משום דבעינן תמימות. [וגם ע"ד יוקשה קו' הנצי"ב דלמה צריך לזה קרא דבעצם כיון דכבר כתיב תמימות], אמנם לפ"ד השו"ע הרב בס' רס"א בקו"א (סק"ג), דע"י התפלה מקבל עליו עצם קדושת היום ולא רק התוספת א"א לומר כדבריו כמובן, וא"כ צ"ל בדעת השל"ה והמג"א דל"ל כדברי השו"ע ר"ר, אמנם לפ"מ שהבאנו לעיל מש"כ השו"ע ר"ר דאין הכוונה שיש כאן חסרון בתמימות, רק דהרי זה כמו שחסרו מעט, י"ל דבתפלה לחוד לא חששו לזה, ועי' להלן בדברינו (סק"ה) שהבאנו דברי הפנים יפות בזה ע"ש. ובדעת הטו"ז יש להוסיף עוד דאזיל לטעמ' בס' תרס"ח דס"ל דע"י קבלת תוספת שבת נעשה יום חדש וע"כ יש כאן חסרון בתמימות. אמנם בשו"ת התעוררות תשובה

אע"פ שאינן חייבין במצות ספירת העומר, וי"א דלא ידליקו נרות יו"ט קודם זמן צאה"כ, אמנם מנהג העולם הוא שלא לחלק בין שבועות לשאר ימים טובים.

(ח"ב סי' נ"ו) כ' להיפוך, דכיון דע"י שקיבל עליו קדושת יו"ט חלף ועבר אותו היום וכבר התחיל יום אחר נתקיים בזה תמימות כי אותו יום האחרון איננו, כמו שאר ימי הספירה, אלא יומו מגיע עד קבלת יו"ט וכו' ע"ש, ויש לפלפל בזה. ובגוף דברי הגן רוה הנ"ל, העיר בזה שם בדברי חנוך דלפי דעת המגיד משנה (פכ"ט מהל' שבת הי"ט) ומג"א (סי' רע"א סק"א) דקידוש יו"ט אינו רק מדרבנן א"כ א"א לומר כדבריו דהיאך נוכל לפרש הפסוק דקאי על קידוש דהא מדאורייתא ליכא חיוב קידוש, וכ' שם דאפ' ליישב דבריו לדעת הפרמ"ג (בפת"ב הל' ברכות אות י"ט) בשם שטמ"ק (ביצה ו': ד"ה ירושלמי) דקידוש יו"ט הוא דאורייתא, וכן דעת מהרי"ל (חדשות סי' ל"ב), וע"ש מש"כ עוד בזה. ולדעת הטו"ז ודעמו' דגם תפלת ערבית אינו מתפלל ביום אפ' ליישב את דבריו דקאי על תפלה, דהנה כ' הרמב"ן (ויקרא כ"ג ב') עה"פ מקראי קודש, וז"ל "וטעם מקראי קודש שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו כי מצוה הוא על ישראל להקבץ בבית אלקים ביום מועד לקדש היום כפרהסיא בתפלה והלל לאל וכו'", הרי לנו מדרבנ' דתפלה ביו"ט הוא מדאורייתא, וא"כ יתפרש הפסוק דוקראתם דהיינו הקריאה של תפלה לא יהי' רק בעצם היום הזה וכדעת הטו"ז, וא"ש.

ג) והסברא פשוטה, דשאני חג השבועות משאר מועדים, דכל המועדים תלתה התורה בימי החודש, אבל בשבועות נאמר וספרתם לכם וגו' עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרכתם וגו', ואינו תלוי בימי החודש כלל, ועי' בשו"ת הת"ס (או"ח סי' קמ"ה) דלכן יו"ט שני של שבועות חמור יותר לפי שלא הי' בו ספק מעולם, ומעתה כיון דיו"ט של שבועות מתחיל רק אחר עבור מ"ט ימי הספירה בשלימות דהא תמימות כתיב, ממילא אף נשים שאין חייבין במצות ספה"ע מ"מ גם אצלן אין חג השבועות מתחיל עד כלות מ"ט ימים תמימים, ועי' בשו"ת להורות נתן ח"ז סי' ל"א שהאריך בזה.

ד) הנה בכל יו"ט ידוע מש"כ הדרישה בהקדמתו ליו"ט בשם אמו, שהנשים טעו במה שנוהגות להדליק נירותיהן של יו"ט אחר שהתפללו הקהל ערבית ואחר יציאתם מביהכ"נ לביתם קודם אכילה, וזה אינו נכון דיותר טוב מדינא להדליק הנרות קודם תפלת ערבית ולקבל הוי"ט בהדלקתן הכל כמו שעושין לכבוד שבת שיחא הכל מוכן מיד בבואו מביהכ"נ לביתו השלחן ערוך והנר דלוק וכו', שע"ז יברכוהו שני המלאכים המלווין לו בצאתו מביהכ"נ עד בואו לביתו, וכן פסק החת"ס (עי' בחי' חת"ס שבת כ"ד:), ועי' במט"א סי' תרכ"ה סעי' ל"ג שכ' דנהגו הנשים לאחר עד אחר ביאתם מביהכ"נ, אמנם יש להנהיג הנשים שידליקו כמו שבת, וע"ש באל"מ מש"כ בזה. וכ"ז בשאר ימים טובים אבל בחג השבועות שאם מקבלין את הוי"ט לפני צאה"כ יש בזה משום חסרון בתמימות לכא' יש מקום לומר דעדיף יותר שלא ידליקו את הנרות עד הלילה. אמנם גם לדעה זו דא"א להדליק הנרות לפני הצאה"כ, מ"מ תדלוק מיד בלילה, כדי ששכיבאו בעלה מביהכ"נ ימצא הנר דלוק כמבואר בס' רס"ג, דבזה ליכא פלוגתא.

ה) עי' פנים יפות (פ' אמור ד"ה תספרו), דבתוספת שבת ויו"ט יש ב' ענינים א' שאינו עושה מלאכה זמן מועט קודם ביה"ש, ב' שמקבל עליו במחשבתו קדושת היום טרם בואו, ובחג השבועות דכתיב תמימות תהיינה אין לקבל עליו במחשבתו קדושת היום אבל באיסור מלאכה שייך תוספת אף בחג השבועות ע"ש, והנה ידוע מש"כ במשמרת שלום (קוידנאו), דאם הבעל מדליק את הנרות יכול להתפלל מנחה אח"כ גם לדעת המג"א, דכשהבעל מדליק את הנרות לא קיבל עליו רק איסור מלאכה ולא קיבל עליו קדושת היום,

(ב) מנהג העולם לאכול בלילה סעודת בשר כמו בכל יו"מ, ויש נוהגים לאכול בלילה סעודת חלב.

(ג) מנהג ישראל להיות נעורים בליל שבועות, אם לא ישן ביום שינת קבע ורוצה להתפלל במנין ותיקין, עדיף יותר שאחר יוציאנו עם ברכה"ת, אבל אם הי' ישן בעיו"ט שינת קבע, וכן אם הי' בדעתו בשעה שכירך ברכת התורה ביום שלפניו שלא לפטור בכרכתו רק עד יום המחרת, שפיר יכול לברך בבוקר, ומי שלא ישן בעיו"ט וגם לא כיון שלא לצאת ואין לו מי שיוציאנו יש לו על מי לסמוך לברך ברכת התורה".

משא"כ הנשים מקבלין שניהם כשמדליקין את הנרות [ועי' מש"כ בזה בלב שומע סי' רס"ג], ומעתה י"ל דבשבועות דא"א לקבל קדושת היום לפני הלילה, גם הנשים אינן מקבלין עליהם בהדלקת הנרות רק האיסור מלאכה, ויצא נפקותא לפ"ז דיהי' מותר להם להתפלל מנהג ולאכול אחר הדלקת הנרות. ולסיומא דמילתא יש לציין מש"כ החת"ס (פ' אמור ד"ה תמימות) לבאר דברי הגמ' (מנחות ס"ה). תמימות תהיינה אימת כשחל עצרת אחר שבת, דא"א תמימות ממש בשום אופן וכו' וכן יו"ט שבועות מוסיפין מחול על הקודש ונכנסים לו קודם זמנו וזה מנוכה מימי הספירה, אף כשחל ביום א' א"כ גם עצרת חל ביום א' וכו' וה"ל תמימות, ע"ש.

(ו) עי' בדרכי תשובה (סי' פ"ט סק"ט) שכ' דטעם מנהג זה הוא משום שרצו לאכול סעודת חלב, ואם יאכל שני סעודות בבוקר סעודת חלב וסעודת בשר ויברך בהמ"ז בין סעודה לחבירתה יש לחוש לקו' האורח מישור (הובא להלן סק"ב באורך), ואם לא יאכלו בסעודת שחרית רק סעודת חלב, יש לחוש לדעת הפוסקים דגם בזה י"א א"א לקיים מצות שמחה רק בבשר, וע"כ התחכמו לאכול את סעודת החלב בלילה. אמנם כ' דכ"ז א"ש לדעת השאגת ארי' דאין חיוב שמחה מה"ת רק בסעודת שחרית של יו"ט, אבל בליל ראשון של יו"ט ליכא חיוב שמחה רק מדרבנן, וע"כ כיון שכל חיובו רק מדרבנן יש להקל דיכול לשמחו בכל דבר שמתענג בו, ואם מאכלי חלב נחשבו לו לתענוג מקיים בזה מצות שמחת יו"ט דרבנן, אבל לדעת המג"א בסי' תקמ"ו סק"ד דגם בליל ראשון יש חיוב שמחה מדאורייתא א"כ לא הרויחו כלום במה שאוכלין סעודה זו בלילה, דהא גם בלילה יש חיוב שמחה בבשר דוקא. ועכ"פ אותן הנוהגין כן יש להן על מי לסמוך, והוא על דעת השאג"א דבלילה ליכא חיוב שמחה מה"ת.

(ז) עי' במג"א טעם הדבר לפי שהיו ישראל ישינים כל הלילה, והוצרך הקב"ה להעיר אותם כדא"ב במדרש, ותיקון לזה נוהגים להיות ניעור כל הלילה.

(ח) מ"ב סי' מ"ז סק"כ ח, דחיישינן לדעת הרא"ש דרק אם ישן שינת קבע נחשב כהפסק ומחוייב בכרכה"ת.

(ט) כ"כ רע"א שם, דבזה ממ"נ מחוייב בכרכת התורה, לדעת הרא"ש נתחייב כבר אחר שקם משינתו, ובכרכת אהבת עולם לא יצא כיון שלא למד מיד אחריו, ולדעת ר"ת אפי' בלא שינה מחוייב לברך בכל יום.

(י) שו"ת קרן לדוד (או"ח סי' נ"ט) ע"ש.

(יא) דדעת המג"א (בס"מ מ"ז ובס"מ תצ"ד) דכן נראה עיקר, וכן פסק בשו"ת השיב משה (סי' ב'), וכן הוא עפ"י דעת המקובלים.

ד) אלקי נשמה וברכת המעביר שנה, יש דיעות אם יכול לברך ברכה זו אם הי' ניעור כל הלילה^ז, וכדי לצאת ידי בולם טוב לשמוע מאחר שישן בלילה, ואם לאו יברכם לעצמו לאחר עלות השחר^ח, ובמו"ב י"א דכל שישן מעט ביום אע"פ שהי' ניעור בלילה יכול לברכם בבוקר אחר עלה"ש^ד.

ה) ברכת על נטילת ידים ואשר יצר, הניעור כל הלילה צריך ליטול ידיו כשיעלה עמוד השחר^י, ומ"מ אם עומד באמצע הלימוד או אמירת התיקון ועלה עמוד השחר א"צ להפסיק ויכול לסיים וליטול ידיו אח"כ^י, אמנם יש דעות דאינו יכול לברך בבוקר ענמ"י ואשר יצר, וע"כ לא יברך רק לאחר שעשה צרכיו או הטיל מים בבוקר^י, או ישמע ברכות אלו מחבירו.

ו) אם בדעתו לילך לישון אחר העלות מברך ברכה"ת אחר שיקום משינתו^י, ומ"מ אסור לו ללכת לישון לפני שיקרא קר"ש, ותחלת זמן קר"ש הוא משיכיר את חבירו שהוא כ"ב מינוט אחר העלות, ומ"מ בעידנו שהמציאות הוא שבימי הקיץ מאיר קצת אפי' לפני העלות יכול לקרוא קר"ש לפני זמן זה, ובפרט אם מתירא שמא יישן.

יב) עי' בשע"ת (סי' מ"ו) שכ', עיין בעטרת זקנים שכתב שהניעור בלילה ולא ישן כל הלילה לא יאמר אלקי נשמה והמעביר שנה וכו', אמנם בפרע"ח כ' בשם האר"י שיש לומר ברכות אלו אעפ"י שלא ישן כלל, משום דתקנו ברכות אלו על מנהג העולם ואפי' לא חייב בהן.

יג) כדעת האר"י ז"ל הנ"ל.

יד) כ"כ בדרכי חיים שכן פסק הגה"ק מצאנו זו"ע, וי"ל דיש לצרף מה שהביא הב"י בס' רל"א דיש שמכרו שגם אם ישן ביום יש חיוב לומר אלקי נשמה, וכיון שלדעת האריה"ק יכול לומר אפי' אם לא ישן, לכן עכ"פ בצירוף שניהם לכו"ע יכול לברך.

טו) עי' בשו"ע (סי' ד' סעי' י"ג) דכל שהי' ניעור כל הלילה יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית, וע"כ כתב הרמ"א דיטלם בלא ברכה, וע"ש בשערי תשובה מש"כ בזה.

טז) עי' במטה אפרים (סי' תקפ"א סי"ב), וכ"כ בשו"ת מהרש"ג (או"ח סי' ס"ב).

יז) עי' במשנה ברורה (שם סק"ל) דמ"ש הרמ"א דיטול ידיו בלא ברכה, היינו דוקא בלא עשה צרכיו, אבל אם עשה צרכיו קודם התפלה, הסכמת אחרונים דצריך לטול ידיו ולברך, וכן נכון לעשות לכתחילה במי שניעור כל הלילה כגון בליל שבועות יעשה צרכיו או יטיל מים וישפשף שאז לכו"ע יתחייב לברך ויברך ענמ"י ואשר יצר.

יח) עי' שו"ת מהרש"ג (או"ח סי' ס"ב ובח"ד סי' ה' שאלה ב').

(ז) נוהגים לאכול בשבועות מאכלי חלב^ז, ומנהג הרמ"א הי' לאכול פת גם בסעודת החלב, וע"כ ב' דצריך ליטול פת אחר לסעודת הבשר, ומנהגינו הוא לאכול פת הבאה בכיסנין^ח, ועיקר הסעודה הוא סעודת בשר.

ח) מעיקר הדין אין צריך להמתין אחר שאכל חלב לסעודת בשר רק בעי קינוח והדחה ורחיצה^ט, אמנם נהגו להמתין חצי שעה בין אכילת חלב לאכילת בשר, וכן אין אוכלים

יט) כ' הכל בו (סי' ק"ו והובא במנחת יעקב כלל ע"ו אות ה') וז"ל, ויש נמנעים מלאכול גבינה בסעודת מנחה של עצרת לפי שהאריכו בתפלה עד חצי היום או קרוב לו ומשם ועד סעודת מנחה ליכא שיעור ששה שעות, ויש שאין חוששין לזה כיון שהוא תאב לאכול כבר נתעכל המאכל, אך יש לחצות שיניו ולהוציא בשר קודם שיאכל גבינה, ואעפ"כ בזמן אחר אין ראוי לסמוך על חציות שיניו אלא בשחיית השיעור עכול עכ"ל,

כ) כ' בשל"ה דבעצרת שהמנהג לאכול מאכלי חלב יש לעשות קינוח והדחה היטב ולפסוק בברכת המזון ולהמתין שעה ואח"כ יאכל בשר, ובס' תורת חיים (חולין דף פ"ג) קרא תגר על מנהג הזה, וכ' דכיון דלכל המעמים צריך לאכול בשר ג' ביום השבועות, וכיון דלדעת הזוהר אסור לאכול בשרא בתר חלבא עדיף מפי למנוע המנהג ע"ש. ולכא' דבריו סתומים דהלא גם לדעת הזוהר אין האיסור כי אם על שעתא חדא כמבואר להלן בדברינו, ואפ' דס"ל כרעת הפרי תואר (סי' פ"ט סק"ו) דמש"כ הזוה"ק בסעודתא חדא, היינו תוך ו' שעות דאם אוכל תוך ו' שעות מיקרי סעודתא חדא ע"ש. והנהגה כ' הרמ"א (יו"ד סי' פ"ט סעי' א') וי"א דאין לברך ברכת המזון ע"מ לאכול גבינה אבל אין נוהרין בזה, ובטו"ז (סק"ג) הק' דכיון דלא סילק דעתו מסעודתו א"כ מה לנו בזה שמברך ברהמ"ז, מ"מ לסעודה אחת יחשב, וע"ש בפ"ט סק"ב שהביא דעת הבכור משור דאין למחות נגד המקילין בזה ע"ש. אמנם זה פשוט דאם סילק דעתו באמת מסעודתו כגון שממתין שעה או אפי' חצי שעה גם הטו"ז וידה דאין זה נחשב כסעודה חדא. אמנם באורח מישור הקשה דהכא בשבועות גרע, דמכיון דידוע בעת גמר סעודתו שיאכל אחר שעה פעם שנית, כיון דמחוייב הוא לאכול בשר משום שמחת יו"ט, א"כ הוי כמכין עצמו לאכול בשר, ועוד דהוי קצת בברכה שאינה צריכה, וע"כ עדיף מפי לבטל המנהג ע"ש. [ועפ"ד האורח מישור י"ל בד"א דלזה נתכוין התורת חיים הנ"ל, דמכיון דלדעת הזוהר אסור לאכול בשר אחר חלב בסעודה אחת, א"כ גם אם יברך מ"מ הרי הוא כמכין עצמו לאכול בשר]. אמנם דעת הפרמ"ג (שם במ"ז סק"ג) דאפי' מאן דמחמיר, מברך (בשבועות) ברכת המזון על סעודת חלב ומכנים עצמם לאכול בשר אח"כ, כיון דהוא גופא חומרא חבו דלא לוסף, ע"ש. ובדרכי תשובה (סי' פ"ט סק"ט) האריך בזה, ומסיק דלפי מנהגינו לק"מ דאין אוכלין פת רק בדרך סעודת עראי, וע"כ כיון שלא התחיל סעודתו כלל, שפיר מהני מה שממתין שעה ביניהם.

כא) כמבואר ביו"ד סי' פ"ט סעי' ב', ועי' במגן אברהם (סי' תצ"ד סק"ו) וז"ל ועיין ביו"ד סי' פ"ט דא"צ להפסיק בברכת המזון אם אינו אוכל גבינה קשה וכו'. ובספה"ק באר מים חיים (פ' וירא ד"ה ויקח המאה) כ' עליו וז"ל, ומ"מ המעיין ביו"ד שם וכו' יראה אשר ודאי צריך בהמ"ז גם בין גבינה לבשר וזה ברור להמעייין באמת, ואפשר שט"ס נפל בדפוס כמ"א, עכ"ל. ועי' בשו"ת בית ישראל (או"ח סי' צ"ז) שתמה מאוד על דברי הבאמ"ח, שמדברי המג"א בס' קצ"ו סק"א מפורש יוצא דס"ל דא"צ לברך בהמ"ז בין חלב לבשר, וע"ש באורך מה שפלפל בדבחה"ק.

אותם בסעודה אחת אפי' אם עבר הרבה שעות²², ויש חסידים ואנשי מעשה הנוהגים להמתין שעה שלימה ביניהם²³, ומ"מ אעפ"י שממתין חצי שעה או שעה, מ"מ בעי ג"כ קינוח והרחת ורחיצה²⁴.

ט) זמן החצי שעה מתחיל מעת שפסק לאכול החלב אעפ"י שעדיין לא גמר סעודתו וא"צ להמתין חצי שעה מגמר ברכה אחרונה²⁵, אמנם יש מחמירים להמתין חצי שעה מגמר הברכה אחרונה²⁶.

י) וכל זה לענין גבינה רכה, אבל אחר אכילת גבינה קשה צריך להמתין שש שעות²⁷, וגבינה

כב) מקורו מדברי הוזה"ק (הובא בב"א או"ח סי' קע"ג ובש"ך יו"ד סי' פ"ט סקט"ז, וז"ל אשכחן דכל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא ארבעין יומין וכו') וגרים לאתערא דינין בעלמא דינין דלא קדישין ואי אוליד בר באינן יומין אופין ליה נשמתא מסטרא אחרא דלא איהו קדישא עכ"ל. ובביאור הלשון של "שעתא חדא" ביארו האחרונים דאין הכוונה על שעה שלימה רק שיהי' הפסק קצת ביניהם וע"כ די בחצי שעה, עי' בשו"ת קרן לדוד (או"ח סי' ק"מ אות ב') ובמטה ראובן (סי' קפ"ו), וע"ע בשו"ת מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' י"ג).

כג) כפשטות לשון הוזה"ק, וכן נהג רביה"ק מסאטמאר זי"ע לענין אכילת בשר אחר חלב. וידוע מה שאמר הרה"ק ר' איציקעל זי"ע בשם הרה"ק מציעשנב זי"ע, שמה שאי' בספה"ק נועם אלימלך (פ' משפטים ד"ה לא תבשל) "וגם אנחנו בחג השבועות התירו לנו חכמינו ז"ל שלא להמתין אחר הגבינה השיעור כמו בשאר ימות השנה" כוונתו שבכל השנה חייבין להמתין שעה שלימה אחר אכילת הגבינה, אבל בחג השבועות די להמתין חצי שעה. ובדרך אגדה יש ליתן טעם על זה למה נהגו להקל בזה דוקא בחג השבועות, ואפ"ל דכיון דסתם אנשים מקילין בכל השנה אחר חצי שעה ורק חסידים ואנשי מעשה מחמירים להמתין שעה אחת, ע"כ בעת קבלת התורה שהיו כל ישראל באחדות גמור כמו שדרשו חז"ל כאיש אחד בלב אחד, ע"כ אין אנו רוצין לעשות פירוד בין כלל ישראל וע"כ אין ממתינים רק חצי שעה.

כד) נחלקו בזה הט"ז והש"ך, דעת הט"ז (שם סוף סק"ב) דדבר פשוט הוא דגם אחר שעה בעי קינוח והרחת, אמנם דעת הש"ך (סק"ז) דרק בלא המתנת שעה בעי קינוח והרחת. ועי' בדרכי תשובה (סקט"ו) שהעלה להחמיר בזה ע"ש, ואעפ"י דהתם מיירי להמקילין להמתין שעה אחת בין בשר לגבינה, מ"מ מסתברא דאין נפק"מ בזה.

כה) עי' בדג"מ (סי' פ"ט) שכ' כן גבי המתנת ו' שעות אחר אכילת בשר, וכן הוא מנהג העולם בזה.

כו) והטעם הוא, דאם לא ימתינו אחר הברכה חצי שעה עכ"פ, יש בזה חשש גורם ברכה שאינה צריכה, ועי' בשל"ה (מס' שבועות) שכ', וז"ל "העולם נוהגין לאכול בחג השבועות מאכלי חלב וכו' לעשות קינוח והרחת היטב ולהפסיק בברכת המזון ולהמתין שעה", משמע מלשונו דשיעור ההמתנה נחשב מאחר ברכת המזון.

כז) רמ"א (סי' פ"ט סעי' ב').

קשה מיקרי כל שעברו עליו ששה חדשים^כ, או שהוא כבר מתולעות שיש לו תולעים^כ, או שנעשה מחלב שהועמדה בקיבה^ל, דאז יש לו מעם חזק ומושך הטעם.

(יא) גבינות שלנו, אותם הנעשים באמערין^א נעשה שלא ע"י העמדה בקיבה, ואפי' אם הועמדו בקיבה מ"מ אם אינו חריף א"צ להמתין אחר אכילתם שש שעות^ל, ואותם הנעשים בשווייץ או באנטווערפן נעשים ע"י שהעמידו את החלב בקיבה והם חרופים, ע"כ צריך להמתין אחר אכילתם שש שעות.

(יב) מי שאכל גבינה קשה, אסור לאכול צנן שנחתך בסכין של בשר תוך ששה שעות^ל, אבל אם אכל מקודם הצנן שנחתך בסכין של בשר מותר לאכול אחריו מאכלי חלב ואין צריך להמתין.

(יג) אסור לאפות לחם בתנור שנבלע מחלב כדי לאכול את הלחם ההוא עם בשר^ל וכן

(כח) עי' בש"ך (סקט"ו) דכל שעבר עליו ששה חדשים חשובה קשה, אמנם דעת הטו"ז (שם סק"ד) דגבינה קשה היינו דוקא מתולעת. ועי' בדרכי תשובה (סקל"ד) שהביא כמה דעות דיש להחמיר כדעת הש"ך דאפי' אינה מתולעת, כל שעבר על"י ששה חדשים הר"ז גבינה קשה.

(כט) עי' בדרכי תשובה (שם) שהביא מש"כ החת"ס בהגהותיו, דכל שהיא מתולעת אפי' היא חדשה יש להחמיר, וכן הוא דעת הפרמ"ג ע"ש.

(ל) אמנם בדרכי תשובה הנ"ל הביא דעת החת"ס דבהעמך בקיבה אין להחמיר אם היא חדשה, ורק אם היא גבינה ישנה בת ו' חדשים יש להחמיר, ע"ש. אמנם מנהגינו פה בלאנדאן הוא להחמיר בהעמך בקיבה אף אם היא גבינה חדשה.

(לא) הנה דעת מרן בעל חשב האפור ז"ל חי' להחמיר בכל הגבינות הדומה לגבינה קשה. אמנם יש להכריע בזה, דהא כל החומרא של גבינה קשה הוא חומרא כמש"כ הרמ"א "מיהו טוב להחמיר", ודעת החת"ס הלא הוא דגבינה שהועמדה בקיבה אין להחמיר אם אינה בת ו' חדשים, ומכיון שכן די לנו בזה שמחמירין היכא שהוא חריף שאז יש סברא דמושך טעם, משא"כ היכא דאינו חריף מסתברא דאינו מושך טעם.

(לב) פרמ"ג (סי' תצ"ד א"א סק"ו). והנה בהג' רע"א (יו"ד סי' פ"ט) כ', דאם בישלו חומץ בקדירה של בשר אעפ"י שאין בו היתר דנ"ט בר נ"ט, מ"מ מותר לאכול אחריו גבינה ע"ש. וכ' בדעת תורה (סי' תצ"ד) דלכא"ל ל"ל להפרמ"ג דבריו הגרע"א, אמנם היטב אשר דיבר בזה ביד יהודה (סי' פ"ט פיה"א סק"ה) דדברי רע"א לא קאי רק כשאכל מקודם חומץ שקיבל רק טעם מקדירה, וע"כ לא שייך בו הא דמושך טעם, וע"כ התיר לאכול אחריו חלב, משא"כ אם אכל בשר ממש דיש בפיו טעם בשר ממש עד ששה שעות, אין לנו ראי' מדברי רע"א שיש היתר לאכול צנן שיש בו טעם חלב, ע"ש.

(לג) דאסור לגרום לכתחילה היתר של נ"ט בר נ"ט כמבואר ביו"ד (סי' צ"ה).

להיפוך, אבל אם אפה כבר את הלחם בתנור של חלב דעת השלחן ערוך הרב^ל להתיר לאכלו עם בשר.

יד) אמנם אם אופה את הפת בבקעקעלי נראה דמותר לכתחילה לאפותו בתנור שנבלע מחלב כדי לאכלו עם בשר^ל.

טו) אסור להגעיל תנור של בשר כדי שיוכל לאפות בו חלב^ל, אבל אם אינו עושה כן רק פעם אחת בשנה כגון לכבוד שבועות שרי^ל.

לד) שלחן ערוך הרב (סי' תצ"ד סעי' ט"ז). והנה באמת דבריו צריכין ביאור, דהא פסק הרמ"א ביו"ד (שם סעי' ב') דיש להחמיר לכתחילה לאסור ג'ט בר ג'ט, וא"כ כיון שיכול לאכול הפת בפני עצמו, למה התיר הרב לאכול עם בשר. וצ"ל דס"ל להשוועה"ר דכיון דהסדר הוא לאכול הפת עם בשר ע"כ אם לא נתיר לו לאכול את הפת עם בשר הרי זה נחשב לדעיבה, ואף כי מצינו לגבי דברים אחרים שאין זה נחשב לדעיבה, מ"מ חכא כיון דמדינא שרי ג'ט בר ג'ט ורק חומרא הוא דמחמירין לאסרו לכתחילה, ע"כ יש לחקל ולומר דזה נחשב לדעיבה.

לה) דיש בזה כמה סניפים להיתר, א) כ' התורת חמאת (כלל ל"ה דין ו') תשובת ר"י, אם אפו על כירה פשטירא (בשר) וכסו עליו כלי של ברזל ושוב אפו תחתיו פלאדי"ן (חלב) בלא ליבון או להיפוך מותר וכו', וצ"ע דמ"ש מכיסוי של קדירה, ואפשר לומר דהואיל והנאפה תחתיו היא יבש אינו מעלה זיעה כמו קדירה וכו'. הרי לנו דעת התו"ח דדבר יבש אינו מעלה זיעה, ולפ"ז בענינינו שהלחם הוא בבקעקעלי ואין צד איסור רק מכח זיעה, הא בפת ליכא זיעה. אמנם בשו"ע (או"ח סי' תנ"א סעי' ט"ו) ובמג"א (שם סק"ל) מבואר להדיא דגם בפת איכא זיעה, ובמנחת יעקב (כלל ל"ה ס"ק כ"א) מחלק בג' אופנים, ובאופן הג' חילק דאף דפת אינו מויע כל כך כמו כיסוי קדירה, מ"מ מויעה קצת, וע"כ לגבי חמוץ בפסח דאיידי ב' המחבר הוא במשהו. ולפ"ד שפיר יש להתיר בענינינו דאף דאין מבטלין איסור לכתחילה והו דוקא היכא שמבטל איסור משא"כ באופה לחם בתנור של בשר דעדיין היתר הוא י"ל דליכא איסור ביטול לכתחילה, ואף כי מדברי הרמ"א בסי' צ"ט (סוף סעי' ו') והש"ך (ס"ק כ"ב) משמע דגם זה אסור לעשות לכתחילה [ועי' שו"ת רע"א ח"א סי' ר"ז], מ"מ סניף מיהא הוי. ב) כ' הש"ך (סי' צ"ד סוף ס"ק ט"ו) לחלק בין ב' ג'ט לג' ג'ט, דהיינו מאוכל לכף ומחכף אל המים ומחמים אל הכלי דאו שרי אפי' לכתחילה ועי' בפרמ"ג שם מש"כ בזה. ולפ"ז י"ל בנידון דידן שאופה לחם בתנור של חלב או להיפוך, אפי' נימא דאיכא זיעה או זיעה קצת מ"מ הלא איכא ג' נותני טעם, חלב בתנור, מתנור לזיעה שיוצא לפת, זיעה לפת. ועכ"פ בצירוף שניהם נראה בפשימות להתיר.

לו) מג"א (סי' תק"ט ס"ק י"א) וכ' שם הטעם בשם הלבוש, שאם יעשה כן לעולם לא יהי' לו רק כלי אחד ויגעילנו כל פעם שישתמש בו וזה אסור דילמא אתי למטעי ע"ש.

לז) הנה בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' ק"י) כ', דאם ממילא מגעילו לצורך יו"ט של פסח אז אני נוהג להתיר להחליף הכלים כרצון איש ואיש מבשר לחלב וכן בהיפוך, כיון שלא הי' ההכשר לכוונת בשר וחלב רק לכוונת חמוץ אז ליכא למיחש לחששא דמג"א ע"ש. אמנם הפרמ"ג (שם) כ' לבאר טעם הדיתור באו"א וז"ל, והנה מבשר לחלב אין נוהגין להגעיל ולא ללבו, ומ"מ בפסח י"ל דמגעילין מבשר לחלב כי לא שייך חששא פעם אחת בשנה עכ"ל. ולפי טעמו של הפרמ"ג נמצא דמותר לאפות עוגה עם גבינה לכבוד חג השבועות כיון שאינו

טז) חימם בתנור של בשר מאכל חלב או בהיפוך והי' מכוסה עם ב' כיסויים, ונקרע הכיסוי באמצע הבישול, אם הי' התנור בן יומו יש לאסור הכלל^ה.

יז) אם חימם מאכל חלב בתנור של בשר או להיפוך בב' כיסויים ונקרע אחד מהכיסויים, בין שנקרע החיצונית בין שנקרע הפנימית מותר.

עושה כן רק פעם אחת בשנה לא שייך בזה חששא דהמג"א, אמנם יש לומר דלעולם גם הפרמ"ג ס"ל כדעת החת"ס דכל ההיתר הוא רק משום דבלא"ה הוא מגעיל לצורך הפסח, והא דהוסיף הסברא משום שהוא פעם אחת בשנה הוא כדי שלא ימריפו בידים בכל זמן שירצה ועי' ז' הי' יכול להגעילו, וע"כ אמר שאפי' היתר זה אינו נוהג כי אם פעם אחת בשנה וצ"ע בזה, והנאב"ד דפה שליט"א אמר לי שבכגון דא שכל איסורו נובע רק מכח מנהג יש להקל.

לח) חטעם משום דיוצא זיעה מהנקבים ומפליט מדופני התנור וחוזר ומבליע אל המאכל, וכן מבואר מדברי הרמ"א (סי' צ"ב סעי' ז') דבנפלה טיפה על כיסוי הקדירה והקדירה התחיל להתיתח הויעה עולה ומפליט מהכיסוי ע"ש. והנה בסי' צ"ב (סעי' ח') אי', מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר הויעה עולה ונבלע בקדירה ואוסרה. וכ' שם בדג"מ, וגם המחבת נאסרה שהויעה נאסרה ואוסרתה. אמנם הפרמ"ג שם (מ"ז ס"ק כ"ט) ב' דרך אם הויעה נופלת למחבת אסורה, משמע דאי אין נופלת למחבת, והיינו דהמציאות של זיעה הוא אויר לח שנתהווה מהאוכל, וכמה פעמים כשמוגיע אל הכלי למעלה נעשה מהויעה טיפות מים, וס"ל להפרמ"ג דרך אם טיפות האלו נופלות אל המחבת אז נאסר המחבת. ולכאור' ק' דלמה לא נאמר שכל אויר הכירה הוא מלא זיעה וכמו שמוליך הויעה של חלב להקדירה של בשר ואוסרו כמו כן הולך הויעה הנאסרת מבליעת הבשר למטה למחבת החלב. וצ"ל דס"ל להפרמ"ג לחלק דבכירה שיש לה לזיעה מקום לצאת ע"כ אין האויר מלא מזויעה אעפ"י שיש בו זיעה וטבע הויעה הוא שעולה למעלה ואינו חוזר למטה. וא"כ בנידון דידן דאיירי בתנור שסתום והויעה מתפשט בכל הללו ואפי' אם יש להתנור נקב מ"מ ל"א שהולך במקום הנקב, וע"כ האויר הוא מלא עם זיעה וע"כ יש לה דין מים וכמו שהמים מוליך ומביא את הבליעות מכלי לאוכל, כמו"כ הויעה אפי' אם לא נפלו טיפות הויעה אל האוכל, וע"כ אעפ"י שבעניינו שיש רק נקבים דקים בהכיסוי ולא מיסתבר שנפלו טיפות זיעה אל האוכל, מ"מ כיון דמרייר בתנור סתום יש לאסור אפי' אם לא נפלו טיפות הויעה אל תוך האוכל.

~ בענין כבוד התורה ובחשיבות הזמן ~

(א) במס' יבמות דף ס"ב; שנים עשר אלף תלמידים היו לו לר' עקיבא מגבת עד אנטיפריס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם וכו'. ורקדקו המפורשים דלמה ה' העונש גדול כ"כ בשביל דבר זה שלא נהגו כבוד עד שיהי' העולם שמם ויתבטל כל התורה כולה.

וביאר הברכת אברהם ביאור נכון בזה, דהנה מבואר במס' מגילה (דף ג'): דעבודת הקרבנות עדיף מת"ת דיחיד ות"ת דרבים עדיף מקרבנות, וכבוד התורה דיחיד עדיף וע"כ אמר רבה בר הונא אין מועד בפני תלמיד חכם, וצ"ב דלמה עדיף כבוד התורה מלימוד התורה בעצמו.

וטעמא דמילתא שכבוד התורה עדיף מלימוד התורה, דבלימוד התורה עצמו אין אין רואין שמחשיב את התורה ומבין יקרת ערך התורה והתורה הוא הדבר החשוב ביותר אצלו, ועיקר חשיבות התורה הוא כשמכבדין אות התורה ומבינים גודל הערך שיש בה ושהיא כל חיינו, וע"כ כבוד התורה עדיף יותר מלימוד התורה. וע"כ בימי ר"ע שכל התורה שהי' בעולם הי' בהי"ב אלף זוגות, והם לא נהגו כבוד זה בזה, נמצא שלא הי' כבוד התורה ככלל, ולימוד התורה בלי כבוד התורה אינו חשוב. ויש להוסיף דהיינו דקאמר "והיה העולם שמם" היינו גם מלפני שמתו ג"כ כבר הי' שמם שלימוד התורה בלי כבוד התורה אינו חשוב כלום וע"כ כיון שממילא הי' העולם שמם וכבר הי' נחשב כאילו אין כאן תורה, ממילא לא נתבטל התורה ע"י שמתו רק עוד מקודם מכיון שלא נהגו כבוד בזה גופא נתבטל התורה.

ויש לרמז בן במאמר ר' שמעון לתלמידיו (גיטין ס"ז). בניי שני מדותי, היינו לפי שעל ידו נתקן כבוד התורה, שהוא הי' מחמשה התלמידים של ר"ע שתיקנו דבר זה, ע"כ הזהיר לתלמידיו שיזהרו בכבוד התורה שהוא מדתו, ועי"ז לא יהי' העולם שמם.

(ב) אי' במס' מגילה (דף ג'). ויהי' בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וכו' אמר לו אמש בטלתם תמידם של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה, אמר לו על איזה מהן באת, אמר לו עתה באתי וכו'. וכ' בתוס' (ד"ה עתה) פי' ריב"ן על תלמוד תורה באתי דכתיב ביה ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. ושמעתי מגדול אחד, דלכאנ"י יש לדקדק דהלא איכא כמה פסוקים בתורה"ק על מצות לימוד התורה כגון ושננתם או ולמדתם, ולמה נקט לישנא דעתה דמיירי מכתובת ס"ת.

ואמר בזה דבר נפלא, כי לכאנ"י יש להעיר דלמה כל הרעש הזה שלא עסקו בתורה בלילה, הלא לחמו מלחמות ה' כל היום ולא היו יכולים לעסוק בתורה ביום, ומפני שלחמו מלחמות

ה' יוצרכו לגרוע משינתם, הלא היו צריכים לישון כדי שיהי' להם כח, ומנא ידעינן שיש חיוב לפחות מהשינה אם הי' אונס במה שלא עסק בתורה ביום.

אמנם זה אינו, כי למשל אדם שמתענה כל היום עד הלילה, אינו אומר שמכיון שכבר הוא זמן שינה שוב לא אוכל עד למחר, רק אוכל מקודם כיון שרעב הוא והולך לישון במאוחר, והיינו שכיון שהוא חיותו, ע"כ אינו מרחיק את האכילה עד למחר, והכי נמי בתוה"ק, האדם הזה שהתורה הקדושה הוא חיותו, אינו אומר שצריך לישון, שבדבר שנצרך לחיותו א"א לדחותו בשום פנים ואופן, [והיינו טעמא דהתורה נקראת "לחם" דכמו שהלחם הוא חיותו של האדם, כמו"כ התורה הוא חיותו, ויש להוסיף בדרך צחות "לחם משנה" שעכ"פ לא ילך לישון בלי משנה אחת, כמו שאחר התענית אינו הולך לישון בלי עוגה אחת] ומדדחו את התורה הראו בזה שאין התורה חיותם וע"כ בא המלאך לעוררם ע"ז, וע"כ נקט לישנא דעת"ה דמכנה את התורה בשם שירה היינו שהתורה הוא השירה והחיות של האדם להראות בזה, שדבר זה הי' החסרון אצלם שלא היתה התורה שירה אצלם.

ועפ"ז מדוקדקים דברי הרמב"ם (פ"ג הל' ת"ת הי"ג) וז"ל מי שרוצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו לילה אחד מהן בשינה ואכילה ושתייה וכו', אמרו חכמים אין רנה של תורה אלא בלילה וכו' ע"ש. וא"ש דאם התורה הוא אצלו "רנה" אזי אינו מחסר אפילו לילה אחד כיון שהוא חיותו.

ועפ"ד הרמב"ם יש ליתן טוב טעם למנהג ישראל תורה, שנחגו להיות נעורים בליל שבועות כמבואר במג"א, וי"ל עפ"מ דא' בזה"ק ובספה"ק דבליל שבועות זוכין למדת "כתר" ותר"ג מצות עם הו' מצות דרבנן בגמטריא כת"ר, וע"כ מכיון שכ' הרמב"ם הרוצה לזכות "בכתרה של תורה" יזהר בכל לילותיו, ע"כ כיון שאנו רוצין לזכות לבחינת הכת"ר ע"כ אנו נעורים בליל זה לזכות למדה זו.

ג) ומי שהתורה הוא חיותו הרי הוא בעיניו כחדשים כמו שדרשו חז"ל (ברכות ס"ג): עה"פ אשר אנכי מצוך היום, בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים, וכ' החת"ס בפ' ראה עה"פ והקללה אם לא תשמעו אל מצות ה' אלקיך אשר אנכי מצוך היום, דמיייר בעודנו צדיק גמור אלא שאינו בעיניו כאילו היום נצטוה, אלא כדיונטמא ישנה, אז יהי' הקללה ללכת אחרי אלהים אחרים שהבא לטמא פותחין לו ומניחו לעשות טעותו, משא"כ רגלי חסידיו ישמור מלכד, עכ"ד.

ד) אין התורה נקנית אלא ביגיעה כמו שאמרו חז"ל יגעת ומצאת תאמין, וע"כ אמרו חז"ל, נתקשה משה במעשה המנורה עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש, ולכאן' למה לא הראה לו הקב"ה מיד, אלא היינו טעמא לפי שמנורה רומז לתורה ורמז לו הקב"ה שאין התורה נקנית אלא ביגיעה, ואח"כ הקב"ה נותנו במתנה על מה שיגיע, וע"כ לא הראהו הקב"ה את המנורה

עד אחר שיגע בה... וכ' הנצי"ב עה"פ אש דת למו, דלמה לא כ' דת אש, רק שמקודם צריך כח האש, ואח"כ ע"י האש של תורה נתברר ההלכה ונעשה דת, ע"ש.

ה) כ' השפ"א (פ' חיי תרל"ח) אי' דהיום קצרה והמלאכה מרובה, פירוש שבכל עת ועת קצרה הזמן באמת מעבודה המוטל על הבריות, כי באמת הזמן הוא בכלל הטבע אשר הוא בצמצום וקצבה, ועבודת הבורא ית' הוא למעלה מכל זמן וקצבה, ומה העצה לזה, אך מי שמתקן בכל עת כפי היכולת בידו, אז מתדבקים הימים בשרש העליון וכשנמשך להם משורש שלמעלה מהטבע ממילא אין מחסור, והתדבקות בשורש אי אפשר להיות רק כשהם תמימים, כי כל עוד שלא מילא האדם הזמן כפי היכולת בטבע הימים חסירים לבוא להגיע אל השורש כמובן, ע"ש באורך. ודבר זה מצינו בכל צדיקי וגאוני העולם שבכל הדורות כמו שנביא קצתם להלן שע"י שנצלו כל רגע ורגע מעבודת ה' נתדבקו ביומי עילאי שלמעלה בשורשן ועי"ז הגיעו למה שהגיעו.

הגאון הגדול שר התורה ר' שלומה קלוגער זצוק"ל, השאיר אחר פטירתו קב"ז אלף ניירות של חידושי תורה, שמונת אלפים תשובות, וחוף מזה הי' המגיד בבראד, ובכל יום הי' מסיים כל התהלים. וצדיקים אמרו שאין החידושי שסיים תהלים בכל יום, רק מפני שסיים תהלים בכל יום ע"כ זכה למה שזכה, והיינו שכיון שניצל כל הזמן זכה ליומין עילאין.

החת"ס הי' מקבל בכל יום חמש חבילות שאלות על הדואר, ועל הכל הי' משיב בכל יום, וזה הי' חוף מהשיעור שהי' נותן להשיבה שהי' מכין עצמו לזה כמה שעות, ומה גם שהי' מרוד בהנהגת העיר, וכ"ז הי' משום שאיתדבק ביומין עילאין.

הצמח צדק שאל פעם את א' מנכדיו הקטנים, מי יודע יותר ללמוד אני או זקניך מצד האחר, וענה לו נכדו שזקיני האחר יודע יותר ללמוד לפי שהוא רואה שאינו לומד כ"כ כמו הצ"צ ועכ"ח שכבר יודע את הכל, ולקח הצ"צ את נכדו לאוצר הספרים שלו, ואמר לו קח לך כל ספר שאתה רוצה ותתחיל לומר שורה אחת ואני אסיים אחריו כל הדף, וכן הי' שלקח ספר אחד ושמו ספר התשבי והוא על דקדוק ופתח הילד במקום אחד והצ"צ השלים אחריו, וכ"ז זכה לפי שאיתדבק ליומין עילאין כנ"ל.

הגאון ר' וואלף באסקאוויטש זי"ע, שכ' עליו החת"ס כל גופי מרתת מגדולת וקדושת תורתו של ר' וואלף, ופע"א שאל לו א' מחביריו במה זכית להתגדל כ"כ הלא שנינו למדנו ביחד והוא הי' ג"כ גדול בתורה, ושאל לו ר' וואלף מה עשית בין השיעורים, וענה לו שאז הולך להנפש קצת, ואמר לו ר' וואלף שאני לומד באותו זמן, ושאל לו חבירו שבמעט הזמן ההוא הי' יכול ללמוד כג' מאות דפים, אבל במה זכה להתגדל כ"כ, וענה לו ר' וואלף שלא זה הי' כוונתו, רק כיון שניצל כל הזמן ולא הפסיד אפי' רגע אחת, ע"כ זכה למעיינות חדשות שע"י נתגדל כ"כ, והוא כדברי השפ"א הנ"ל.

ובגודל החשיבות של הזמן, שמעתי מאחד מתלמידי החפץ חיים שבעת שהגאון ר' נפתלי מראפ שכב על ערש דוי, ונתקבצו כל התלמידים והפרישו משנותם ליתנו במתנה להראש ישיבה שהקב"ה יחלימהו וירפאהו, וכשבאו להח"ח ושאלו אותו כמה זמן הוא רוצה ליתן, אמר שנותן לו פחות מדקה אחת, וכל זה מפני שהזמן הי' כ"כ חשוב בעיניו, וידוע שפע"א לא הי' לו חשבון על שתי דקות ובכה ועשה תשובה ע"ז כד' שעות.

(ו) ובענין הזה י"ל השייכות של דוד המלך ע"ה אל הו"ט שבועות, כי מכיון שנתבאר כי כדי לזכות לקנות התורה וללמוד כל התורה, א"א רק במי שידוע חשיבות הזמן ואינו מפסיד אף רגע אחת, והנה אדונינו דוד המע"ה אמר "כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי" והוא הבין חשיבות יום שמלא בתורה, וע"כ זהו השייכות לשבועות כי ע"י שהאדם יודע חשיבות הזמן ע"ז יזכה לקנות את התורה בשלימות.

~ מעמים על אכילת מאכלי חלב ~

(א) אי' בזה"ק (ויחי דף ר"ס), דתורה שבכתב הוא חלב, ותורה שבע"פ הוא יין, והנה אי' במס' שבת (דף פ"ח). דכפה עליהם ההר כגיגית וקבלו את התורה בעכ"ח, והדר קבלוה בימי אחשוורוש, וכ' שם הרי"ף מהמרדש תנחומא דתורה שבכתב קבלו מיד ברצון, לכן אוכלין חלב בשבועות על קבלת תורה שבכתב ושותין יין בפורים על קבלת תורה שבע"פ (ערך ש"י).

(ב) אי' במס' תענית (דף ז'). ואמר ר' אושעיא, למה נמשלו ד"ת לשלשה משקין הללו במים וכיין ובחלב וכו', לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים, אף ד"ת אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפילה, ולכן אוכלין מאכלי חלב ביום שניתנה בו תורה, להורות לנו שע"ז שיהי' דעתינו שפילה תתקיים התורה בקרבנו (פר"ח).

(ג) אי' במס' ב"מ בזכות ויקח חמאה וחלב וכו' ישראל למן, ולא ניתנה התורה אלא לאוכלי חמון, ע"כ מבקשים אנו מהקב"ה שיתן לנו פרנסתינו ג"כ כאוכלי חמון, כדי שנוכל לעסוק בתורתנו (נזירות שמשון).

(ד) אי' במס' ברכות (דף ס"ד) עה"פ כי מיין חלב ויציא חמאה, במי אתה מוצא חמאה של תורה במי שמקיא חלב שינק משדי אמו, ולזה משלימין החלב בשבועות במאכל חלב (בהיות הבקר).

(ה) כ' בשו"ת חת"ס (חיו"ד סי' ע"ג) דקודם מ"ת הי' חלב אסור לב"נ משום אבמה"ח, ולכן ביום מתן תורה להראות שיצאו מכלל ב"נ אכלו חלב, ולכך גם אנו אוכלים חלב (ילקוט הגרשוני).

(ו) אי' בחז"ל יותר ממה שהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להניק, ע"כ אנו אוכלין מאכלי חלב

לרמז בזה דצריך ללמוד וללמד (בגדי שש).

(ז) עוד טעם אחר, כי כתב בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ו סכ"ו) כי יש לעשות סעודה ושמחה לגמר מצוה, וא"כ צריכים לעשות סעודה לגמר מצות ספירת העומר, וא"א לעשות סעודה של בשר כי אינו ניכר שנעשה לשם כך רק לכבוד יו"ט, וע"כ עושים סעודת מאכלי חלב (מדרש פנחס).

(ח) א"י במדרש חמשה שמות יש להר סיני, ואחד מנהגן "גבנונים" מלשון נקי כגבינה שהיו נקיים מכל מום. (טעמי המנהגים בשם הר"ש מאסטרפאליע זי"ע).

(ט) א"י במדרש דמלה"ש אכלו בב"ח, ובשעת מ"ת כשקטרגו המלאכים על נתינת התורה, אמר להם הקב"ה לא אתם אכלתם בב"ח בכיתו של אאע"ה, ומה"ט נוהגין לאכול מאכלי חלב ביום מ"ת ואח"כ אוכלין בשר, להראות שאנו שפיר נוהגין בבכ"ח (תורת חיים).

(י) הנה ידוע דהבייתוסים היו אומרים דהאי ממחרת השבת שבת בראשית הוא, ואין קצירת העומר במציאי יו"ט אלא דוקא במו"ש, ולבעבור דחות מאמר הבייתוסים בידים, ולמען שים אות ומופת לעין כל דהאי ממחרת השבת היינו רק ממחרת יום טוב ראשון של פסח בין שחל בחול בין שחל בשבת התקינו כמה תקנות, וע"כ אפ' שמכאן מקור המנהג לאכול מאכלי חלב בשבועות שהלא לפי דברי הבייתוסים שבועות אינו חל כי אם ביום א' לשבת, ולפ"ד כמעט אינו בנמצא להיות חלב ביו"ט של שבועות כי ביו"ט עצמו אסור לחלוב כי אם לתוך האוכל ובשבת בודאי אסור, וא"כ קשה מאוד להיות להם חלב, ולכן אוכלין מאכלי חלב להראות כי יום שבועות אינו תלוי ביום השבת (וילקט יוסף שנת עת"ר בשם הרה"ג ר' יודא ליב הירשפעלד אב"ד גיעסען).

(יא) א"י בשם האריז"ל דנכון לגלח את שער הראש בתער ולא במכפריים, משום דמגלח בתער מניח הפאות ע"י זה מקיים בפועל שמירת הל"ת דלא תקיפו, משא"כ כשמגלח במספריים שמותר לקוץ גם הפאות במספריים, ולא ניכר בזה שמשירי הפאות ואינו מקצצם בגלל הל"ת, ובוזה"ק א"י דכל יום משם"ה ימי השנה מכון נגד לאו מיוחד שבשם"ה לאוין שבתורה, ותשעה באב הוא גנגד גיד הנשה. א"כ י"ל מדסמך לא תבשל גדי בחלב אמו לראשית ביכורי אדמתך מוכח דהלאו של בב"ח הוא כנגד יום חג השבועות שנקרא בתורה חג הביכורים, ולכך צריך לעשות פעולה ניכרת שאנחנו מקיימים הלאו של בב"ח, וזה מה שנוהגים לאכול מאכלי חלב ונוזהרים בקינוח והדחה בין אכילה זו לאכילת בשר הכל כדן וכתורה, משא"כ באם לא היינו אוכלים רק הבשר בלבד כמו בשאר ימים טובים לא הי' ניכר בפועל קיום מצות ל"ת של בב"ח (אבני נזר וכן מובא בשם החי' הרי"מ).

(יב) כ' המג"א בטעם המנהג להעמיד אילנות בביהכ"נ ובבתים, כדי שיוכירו דבעצרת נידונין על פירות האילן ויתפללו עליהן, והנה ב' פעמים מצינו בתוה"ק שנשמך מצות הבאת ביכורים

לאיסור בב"ח, הא' בפ' משפטים ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך, לא תבשל גדי בחלב אמו, והב' בפ' כי תשא, ובשני המקומות תירגם יונתן בו עוזיאל, וז"ל בפ' משפטים, שיריו ביכורי פירי ארעך תיתי לבית מקדשא דה' אלהך וכו', לית אתון רשאין לא למבשלא ולא למיכול בשר וחלב מערבין כחדא, דלא יתקוף רוגזי ואיבשיל עיבוריכון דגנא וקשא תרויהון כחדא, ובפרשת כי תשא תירגם כן על פירות האילן וסיים, דלא יתקוף רוגזי בכון ואירשין פרי אילניכון עם בוסרא בלבלוכיהון וטרפיהון כחדא. היוצא לנו מזה דהעונש על איסור בשר בחלב הוא בפירות האילן, וא"כ בחג השבועות שאנחנו מתפללין שיתן ה' ברכתו על פירות האילן, ודאי קודם לתפלתו זו צריך להיות שמירת הגזק המפסיד הפירות, ע"כ אנו אוכלין מאכל בשר ומאכל חלב, לרמוז איך אנו נוהרין בשמירת מכשול איסור זה, וא"כ בזכות זה יברך ה' פירות האילן וישמרנו מכל גזק (חתן סופר).

יג) אי' במס' כריתות (דף ג') דכהן ששתה חלב ונכנס למקדש חייב מצד שכרות ע"ש, ולפ"ז דחלב הוי משקה המשכר ראוי לומר דיכול לקדש ולהביל על חלב מאחר שייך בו ג"כ מרוי ומשקר, ולפ"ז מצאנו טוב טעם להמנהג שאוכלים מאכלי חלב בשבועות, שהוא לזכר הקידושא רבא של השבת שניתנה בו תורה שהיו עושין אותו בודאי על החלב, דכיון שבאנו אז מרשות גוי לכלל ישראל ה"ל על היין שלנו בודאי דין יין נכרי שלא ה"ל ראוי לקדש עליו, והוכרחנו לקדש על החלב שה"ל אז מרוי ומשכר שפיר כמו יין (שו"ת שם משמעון או"ח סי' י"ד).

יד) הגה יש רמ"ח עשין ושם"ה ל"ת, וכל ל"ת הוא נגד יום אחת בשנה, ולפי דעת הרמב"ן ל"ת דבב"ח הוא הל"ת ס"ה, ויום מ"ת הוא יום ס"ה מר"ח ניסן ונמצא של"ת דבב"ח הוא נגד חג השבועות (אוצר המנהגים).

~ מגלת רות ~

א) אי' במדרש, ומה ענין רות אצל עצרת שנקראת בעצרת בזמן מתן תורה, ללמדך שלא ניתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני וכו'.

ב) והבכור שור כ' דלענ"ד הטעם פשוט עפמ"ש"כ התוס' בחגיגה בשם הירושלמי דדוד מת בעצרת, והנה קי"ל הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, וכיון שמת בעצרת נולד בעצרת, ועיקר ספר רות לייחס את דוד, וכ"ש כאן לפ"מ שאמרו במס' ב"ב "למה נקרא שמה רות" ע"ש שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות".

ועי' בפ' הגר"א על רות שביאר דברי הגמ' הנ"ל, דלכא"ל לפ"ז הו"ל להיות שמה שיר המורה יותר ע"ז, ואינו מרומז בשמה במה ריוה להקב"ה, אכן הטעם שנקראת כן היא כי באמת לפני שנתגיירה נתחייבה בשבע מצות ב"נ, וכיון שנתגיירה נתוסף לה עוד תר"ו מצות, וע"כ נקראת

הי' להם לקדם נשים לקראת נשים משני דכל כבודה בת מלך פנימה, וע"כ עד אותו זמן עדיין לא ידעו שיש צניעות באוה"ע, וע"כ לא יכלו לדרוש דרשה זו, ורק כשראו ברות שהיא עמונית ויש בה מדת הצניעות ע"כ דרשו דרשה זו (תורי זהב).

ח) ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה. כ' החת"ס, ונ"ל כי עי"ז הנשיקה יצא רוח כליון שבערפה ונדבק בנעמי אמו, וע"י דביקות רות בנעמי דבק רוחו ברוח אחיו מחלון שבקרב רות ונתקנו שניהם ע"י יבום בועז הצדיק באופן שלא הודח ממנו נדח.

~ בענין גודל קדושת התורה ותפלה ובלימוד בליל החג ~

א) אמר הרה"ק רמ"מ מרימנוב זי"ע, מה עשו ישראל על הר סיני מן ר"ח סיון עד קבלת התורה, הרי לא הי' להם תורה ללמוד, ואמר: שהיו אומרים אהבה רבה, והיו מתפללין להשי"ת והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותך.

ב) כ' החת"ס בדרשותיו (דף רע"ט:): עה"פ ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלקיכם וגו', ר"ל שירגילו עצמם שלא יאכלו בשום יום מהימים עד שיעסקו בתורה באופן שנתקדש היום ההוא ונקרא עצם עצומו של יום, עד הביאכם תחלה את קרבן אלקיכם לעשות מצות ה' דבר יום ביומו, ואז יהי' חקת עולם פרנסה לכל העולם שיזון בשבילכם.

וא"כ הוא בכל יום, ק"ו ביום מתן תורתנו הקדושה, וידוע מש"כ האריה"ק, ודע כי כל מי שלא ישן בלילה הזאת כלל אפי' גנע אחד ויהי' עוסק בתורה כל הלילה, מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק בשנה ההוא וכו', ולא עוד אלא שהוראת חיי האדם בשנה ההוא תלוי' בענין זה, כי אם לא ישן כלל ודאי שלא ימות בשנה ההוא ודי בזה, עכ"ל.

ג) מתאמרא בשם הרה"ק ר' ברוך ממעזבוז זי"ע שהי' אומר, אני ירא לפני חג השבועות יותר מר"ה, כי בר"ה המשפט על פרנסה "א קוליטש ארויף א קוליטש אראפ", אבל בשבועות הלא דנים על רוחניות.

ד) אי' בחז"ל דהקב"ה הלך אצל האומות שיקבלו את התורה, ואמרו להקב"ה מה כתיב בה ואמר להם לא תרצח ולא תנאף וכו', וע"כ לא קבלוה, כמבואר בדבריהם, ולכאורה הרי הי' הצדק אתם שתורה שכתוב בה לא תנאף וכו' נוגדת את הטבע שלהם ואת מציאותם וא"כ מה הטענה עליהם, רק הטענה הוא שהרי התורה משנה והופכת את הטבע לטוב, ואם היו מקבלים את התורה הי' משתנה טבעם, אלא שהם לא רצו בכך שישתנה טבעם, ורצו רק בתורה התאים לטבעם (תורי זהב).

(ה) כ' השפ"א (לשבועות תרמ"ו-ז), ענין הלימוד בליל שבועות, דצריכין להכין עצמו לקבלת התורה כדאי' (אבות פ"ב מ"ג) התקן עצמך ללמוד תורה, ובשעת מתן תורה שהי' לנו מרע"ה לסרסור וכתיב ויצא משה כו' העם לקראת האלקים, ועתה נשאר כחו של מרע"ה בתורה דכ' תורה צוה לנו משה מורשה, שבחי' משה עצמו ג"כ מורשה בתורה, וע"י גיעה בתורה נמצא לנו כחו של מרע"ה, ומקרב אותנו לאבינו שבשמים.

וכ' עוד (תרס"א), המנהג לעסוק בתורה בליל החג, דאי' התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, וקשה דכתיב מורשה קהלת יעקב, אך התורה נקראת עץ חיים, וכמו שאילן מוציא פירות בכל שנה ושנה כמו כן התורה מתחדשת פירותי' בכל שנה, ולכן בעצרת נידונין על פירות האילן היינו התחדשות התורה שנקרא עץ חיים, וכמו דאי' במדרש שכל הנביאים וחכמים קבלו בהר סיני חלקם בתורה רק שנתפרשו דבריהם כל אחד בשעתו, כמו כן בכל חג שבועות זמן מתן תורתנו מקבלין בג"י חלק התורה המתחדשת על כל ימי השנה ואח"כ מוציאים מכח אל הפועל כל אחד במקומו ושעתו, וזה ההתחדשות תלוי כפי הכנת כל אחד, וע"ז רמזו התקן עצמך ללמוד תורה שאינו ירושה לך, שיכין כל אחד את עצמו לקבל חלק מהתורה המתחדשת בכל שנה שאינה ירושה רק מתחדשת בכל עת, ויום זה שורש התורה של כל השנה, ע"ש באורך.

(ו) עיקר חיות האדם הוא תורה ותפלה, והאחד בלי השני אי אפשר, על ידי תפלה יכולין ללמוד, וזה מה שקורין מגלת רות בשבועות להראות כנ"ל, כי עיקר קדושת דוד המלך ע"ה היה על ידי תפלה כמז"כ ואני תפלה, והיינו כל האדם, כי אם חסר איזה דבר להאדם יתפלל להשי"ת, ואם טוב לאדם יתן שבח והודי' להשי"ת, וזה תפלה, וקורין רות שהוא לידת דוד המע"ה כדי להראות שענין דוד אחד הוא עם תורתנו הקדושה, ושניהם כאחד טובים (חידושי הרי"מ).

וסיפר הרה"ק מרוזואדוב זי"ע, שאצל הרה"ק מראפשיץ היתה התפלה בחג השבועות אורכת י"ב שעות מארבע לפנות בוקר עד שעה ארבע אחה"צ, ומה הי' סיבת האריכות, שהי' נגיש לכל אברך בכרכת אהבה רבה ומניח את ידו הקדושה על כתיפו, והי' אומר "והאר עינינו בתורתך" בבכיות, ולא הי' זו משם עד שהחזירו בתשובה.

(ז) פעם אחת בליל שבועות כשנכנס הרה"ק ר' יחזקאל מקוזמיר זצוק"ל לביהמ"ד לסעודה, פנה אל המסובין ואמר בזה"ל: ליעבע יודישע קינדערלעך, אמרתם תיקון, אבל מה זה תיקון פסוק מכאן ופסוק משם, וכן הלכות משניות ואגדות מענינים ומקומות שונים שבכל התורה, נמצא כי זה כלל התורה, והנה אמרו חז"ל ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, א"כ אהבת ישראל הוא התיקון, "אתם אמרתם תקון ואנחנו עושים תיקון", עכדה"ק.

(ח) סיפר הרה"ק מהר"י מפשעווארסק, פעם בבוקרו שלא חג השבועות לפני התפלה כשישב

הרה"ק מקאלאשיץ זי"ע עם כמה מהחסידים ודיבר דברי חסידות וסיפורי צדיקים בעת שתיית הקאווע, והנה נכנס חותני הרה"ק ר' איציקל זי"ע, ונענה הרה"ק מקאלאשיץ ואמר: בטח אמר ר' איציקל תיקון ליל שבועות בשם כל ישראל וממילא יש לנו ג"כ חלק בזה, ר' איציקל לא השיב כלום ויצא משם, והרה"ח ר' משה גאלדקלאנג ע"ה שהי' שם העיר ושאל: הלא גם אנחנו אומרים תיקון ליל שבועות, השיב לו: אבל אנחנו מפסיקים כעת בדיבור, ואילו ר' איציקל אינו מפסיק בדיבור עד קדושת כתר, והוסיף: אך אני לא נולדתי להיות אלם.

ט) סיפר הר"ר משה דייטש אב"ד סאבאדקא חתן הגר"ש סופר מערלוי זצ"ל, בשנת תרע"ה נסעתי עם גיס ר' אברהם סופר לקבל פני הצדיק ה"ה הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע כששהה בראצפערט, כאשר נכנסנו לחדרו לקבל שלום הצגתי את גיסי בתור נכד החת"ס, קם הצדיק על רגלו ואמר בלחישת "דער הייליגער חת"ס", אחרי שישב אמר שישביר לנו סיבת הדבר מדוע נתקבל החת"ס בתור החת"ס הקדוש גם בפי עולם החסידות, רבים משערים מסני קדושת תורתו, אבל לא הוא, הלא בדורו היו עוד גדולים כמוהו ואעפ"כ לא נכתרו בתואר הקדוש, אך הסביר לנו מקובלני מאבא מארי זי"ל בשם זקני זי"ל, פעם אירע שאנשים מאנ"ש שהיו בימים שבין פסח לעצרת בעירה הכירה ווינא לרגל מסחרם, הדבר נסתבב שלא הספיקו לחזור לביתם לחג השבועות, ועליהם הי' לחוג את היו"ט בסביבה זרה להם מה שלא הי' לפי רוחם, בלית ברירה החליטו לנסוע לעיר הקרובה פרעשבורג, כמובן קבלו מיד פני החת"ס שהראה להם פנים מסבירות, שם היו נעורים כל הלילה בבית מדרשו ועסקו בתורה, וכשהאיר המזרח והתפללו שחרית יחד עם החת"ס והתבוננו היטב בעבודתו שבלב, כשחזרו אל זקני זי"ל וסיפרו לו שהיו בימי החג בפרעשבורג, שאלם על תוכן הנהגות הרב מפ"ב, והם סיפרו הכל ולא כיסו דבר, וכשגמרו את דבריהם הרים את קולו בנעימה "אה אה דער הייליגער פרעשבורגער רב, אזא התלהבות וואס ער האט שבועות האבין מיר אפילו נישט יום הקדוש ביי נעילה, ומאז נקרא בפי העולם "דער הייליגער חת"ס".

